

Üst Üste Gelen “Tarih”ler ve Renkli “Medeniyet”ler Şehri: Kâhire

Güray Kırpık

“Tarih” ve “hayat” birbirinin zıddı gibi görünen iki kavramdır. Aslında bu iki kavram yeri geldiğinde ve şehrini bulduğunda bir o kadar da barışıktır, Kâhire örneğinde olduğu gibi. Tarih, Kâhire’de yaşanan bir gerçektir. İnsanın tüylerini diken diken eden bir su, bir hava ve bir topraktır. Nil’in esintisi, Mukattam dağının rüzgârı, Burc el-Kâhire’nin manzarası ve Piramitlerin taşı, toprağı ve tozu bir aradadır. Musa’nın beşiğinin gittiği su olarak Nil, kıyıya çıktığı yer olarak firavunların başkenti Memphis, Züleyha’nın büyüleyici tutkunluğu ve aşkı, Yusuf’un mahzene atıldığı diyar, yeri gelip Ramseslerin yazılarının okunduğu, yeri gelip Musa’nın sözlerinin titrek seslerle sema edildiği mekândır Kâhire. Kim kurdu niçin kurdu bu şehri diye soranlar çoktur. Ancak kaç kere kuruldu bu medeniyet şehri kaç kere vuruldu bu medeniyet timsali bilinmez. Sadece tarih yazar gizli belgelerinde olan bitenleri. Memphis’in kuzeyinde Fustat’ın yanında kurulmuş bir “Eski Kâhire” ve Medinetu’n-Nasıra’dan Zemalik ile Dokki’ye kadar uzanan çizgiden kuzeye doğru kayan bir “Yeni Kâhire” çok farklı bir tarih ve hayat rüzgârıdır.

Eski Mısır’ın başkenti Memphis’e Mısır Medeniyetinin firavunlar dönemi sülaleleri tarafından Nil nehri boylarında Giza ile el-Feyyum vahası arasında uzanan bölgeye 90’dan fazla piramit yapılmıştır. Bunlar Kâhire’nin Memphis çağına ait şehir kalıntılarını oluşturur ve yaklaşık M.Ö. 3000 yıllarına tekabül eden tarih hatıralarıdır. Bunlar arasında Mısır tarihindeki en eski piramit Kâhire’nin 14 km. güneyinde, yani bir saat uzaklıkta bulunan, Sakkara bölgesinde bulunur. Sakkara bölgesi bugün turistik bir gezi alanı olup, burada kendine has bir piramit mimarisi vardır. Sakkara, Memphis’i yöneten kralların son dinlenme yeri, aynı zamanda Mısır’ın en büyük kral mezarlığıdır. Basamaklı piramit bugün de

gezilebilmektedir. Üçüncü Sülale hükümdarı Kral Zoser'in yaptırdığı bu mezar 60 metre yüksekliğinde, 545 metre uzunluğunda, 280 metre genişliğinde, dikdörtgen tören alanı ise on metre yüksekliğinde, parlak beyaz kireçtaşından bir duvarla çevrilmiştir. Çevrilen bu alanda, kralın, iki sunağın bulunduğu açık avlunun ucundaki mezarın üzerinde M.Ö. 2670 yılında yapılmış altı basamaklı etkileyici bir piramit yükselir. Çölün ve suyun birleştiği bu vahada Hurma bahçeleri yeşil ekin tarlası gibi görünür. Kral Zoser'in merdivenli koni gibi görünen piramidinin çöldeki bu mezar anıtı tepemsi bir yapı oluşturmuştur. Tapınak ve çevresindeki irili ufaklı sunak bölmeleri birer tarih kütüphanesi gibi hiyeroglif kitabelerle bezenmiştir. Sakkara'yı gezmek için resmi turist turları yapılmaktadır. Kâhire şehir merkezinden 4-5 kişinin bir taksi ile uygun bir fiyata buraya gezi turu düzenlemesi mümkündür. Sakkara'daki piramitler bölgesi atlı güvenlik ekipleri ile korunmakla birlikte, küçük bir öğrenci kimliği veya Arapça'yı ammî diliyle güzelce ifade edebileniz işe yarar anahtarlardır. Bölgeyi her Mısırlının bile gezemeyeceği derecede güvenlik tedbiri vardır.

Kâhire'yi bir zülfikar gibi ikiye kesen Nil'in batı yakasında Eski Mısır'ın Giza Piramitleri yükselir ve bu piramitlerin izleri Sakkara'dan itibaren sürülebilir. Giza Piramitleri'nin adeta bir hazırlık safhasıdır Sakkara'dakiler. Kral Zoser'in memurlarından İmhotep'in yaptığı bir Zoser heykelinin kaidesine ismini kazıyınca, tarihe büyük bir mimar, hekim ve bilge olarak adı geçivermiştir. Çünkü Piramit mimarisinde bu isim ilk sanatçı olarak bilinmektedir. Bir anlamda Memphis şehrinin planlayıcı da denilebilecek olan bu şahsiyet Eskiçağ Kâhiresinin günlük yaşamını da resmeden bir inşaat ustasıdır. Öyle ki kâtipler, çiftçiler, köleler ve soylular burada hiyeroglif yoluyla ve doğrudan resimlerle anlatılmıştır. İyi bir seyyah tarihi bir şehri gezecekse mutlaka en eski yerinden başlamalıdır. Çünkü insanlığın geçirdiği evreler bir hafıza gibi hatıralarla doludur. Sakkara'daki sfenks ve apis boğalarının bulunduğu mezarlar koridorunun benzerlerine Kuzey Sudan'da, Kâhire Gizasında ve kuzeyde İskenderiye açıklarında rastlayınca Nil'in Mısır'a tarih boyunca verdiği hayat, daha doğrusu medeniyet bütün çıplaklığıyla ortaya çıkmış olur.

Mısır Azizi (hâkimi) olan firavunların başkenti Memphis'teki piramitlerin bugünkü Kâhire'deki Giza piramitler platosu kadar dikkati çeken

yoktur. Keops (Khufu Büyük Piramit), Kefren ve Mekerinos üç büyük kabir olmanın da ötesinde çok yönlü sanat, edebiyat ve ibretler tablosu sunar. Üç ayrı firavun adına yapılan bu yapıların hemen yanı başlarında küçük çaplı piramit mezarlar vardır ki bunlara aile üyeleri ve şehzadeler konulmuştur. Bu küçük odalar halindeki piramit mezarlara ise “*mastaba*” adı verilir. Giza’daki piramitleri gezerken deve ve faytonlar ile dolaşmak mümkün, deve fayton sahiplerinin turistlerle pazarlık sesleri girişten itibaren yükseliyor. Kaçak olarak piramit alanına girmeye çalışanların maceraları da epey gülünç ve bazen trajikomik olabiliyor. Hatta Mısır’ın ünlü gazetelerinden el-Ahram’ın manşetlerinde Khufu’ya çıkan çocuk resimleri arada bir görülür. Çünkü piramitlerin üzerine çıkmak büyük bir tehlikeyi de göze almak anlamına geliyor. Piramitlerin içine girerken güzel bir Mısır Arapçası ile hâl hatır sorarsanız, Khufu’nun mezar odasına Mısırlı kontenjanından girmenize izin verilebiliyor. Giriş ücreti takriben vatandaşlık durumunuza göre 50-100 cüneyh arasında değişebilmektedir. Piramit sahasına girişten itibaren sfenksin olduğu bölümde gezilecek odalar ve hiyeroglifler bulunmaktadır. Sfenks tek parça kumtaşından oyularak tamamlanmıştır ve insan başlı, aslan gövdeli bu dev heykel firavunların mezarını bekleyen bir görüntü olarak inşa edilmiştir. Tüm Mısır eserlerinin arasında hiçbirisi Sfenks kadar görkemli değildir. Mısır dilinde Sfenks “*yaşayan görüntü*” anlamına gelmektedir. Aslan vücudu ve insan kafasından oluşan bu yapıt, 73,5 m. genişliğinde ve 20 m. uzunluğundadır. Memlukların Sfenks’i savaş hazırlıkları için hedef tahtası olarak kullanmaları sebebiyle, Sfenks’in burnu ve sakalı hasar görmüştür. Piramitlerin arka tarafı çöle açıktır. Kazı sahası ve piramitler bölgesi atlı güvenlik görevlileri ile korunmaktadır. Arabaların Giza piramitleri bölgesine girmesi özel bir yetki ve izne bağlıdır.

Giza’daki firavunlar mezarlığının uzantısı olarak Nil’in doğu yakasında ölümler şehrinin uzantıları hemen başlar. Burası eski Babiliyyûn şehridir. Büyük İskender Devleti’nin bir eyaleti iken bağımsız duruma gelen Batlamyuslar döneminin başkenti olan Nil’in batı yakasındaki Memphis ve doğu yakasındaki Babiliyyûn şehirleri bugün Kâhire’nin ölümler şehri gibidir ve hepsi piramit mezarlarının şehri halinde sessizliğe bürünmüştür. Ancak Kâhire’nin ölümler şehri bitmez bir serüvendir. 21. yüzyılın Kâhiredileri de ölümlerle o kadar barışıktır ki, evlerinin içinden itibaren onlarla birlikte bir ömür sürerler ve nihayet Giza’nın hemen

yakınlarına kadar bu ölümler şehri uzanır. "Kimsesiz ve yoksulluklar" içindeki bu ölümler şehrinin mensuplarının yabancı bir turisti görünce gülümsemeleri ise Kâhire insanının yaşadığı ızdırapları hangi genişlikle ve sabırla yendiğini gösteren bir rahmet ışığı gibidir.

Kleopatra'nın Memphis ve Babiliiyyûn şehrindeki macerası halen Mısırlıların hatıralarında ve tarih ders kitaplarında anlatılmaktadır. Antonius'un Kleopatra ile anlaşarak başkenti İskenderiye'ye taşınması Mısır'daki Roma hâkimiyeti döneminin de başlangıcını teşkil etmektedir. Babiliiyyûn şehri Firavunlardan itibaren bir büyük Kıpti başkenti idi ve bu özelliğini Roma döneminde de sürdürdü. Babiliiyyûn şehrine İslam'ın hâkimiyeti ise Hz. Ömer'in hilafetine nasip olmuştur.

Güneyden kuzeye doğru eski Kâhire yeni Kâhire'ye kavuşur. Hz. Ömer zamanında Amr İbnü'l-Âs Roma'nın bir eyalet merkezi olan bugünkü Eski Kâhire'nin içindeki Babiliiyyûn adındaki bir şehri fethetmişti (642). Amr, bu Babiliiyyûn şehrinin hemen yanına bugün Eski Kâhire'nin başlangıç yerine yakın olan yerde Babiliiyyûn Kiliselerinin en büyüğünün hemen karşısına kendi adıyla bilinen camii ve ordu karargahını inşa etmeye başlamıştı. Onun kurduğu şehre bundan dolayı "çadırlar şehri" anlamında Arapça olarak "Fustat" denilmişti. Fustat Nil'in doğu yakasında idi. Fustat'ın surları, bir şehir merkezi ve sarayı bulunuyordu. Bugünkü Eski Kâhire, Amr Camii'nden Eyyubî devletinin kurucusu Sultan Selahattin'in yaptırdığı Selahattin Kalesi'ne kadar uzanır ve günümüzde bu eski şehrin surlarının bir bölümü ayakta. Bu iki saha arası normal bir yürüyüşle yaya olarak gidildiğinde yarım saati geçer. Ancak bir taksi ile bugünkü Mısır cüneyhi ile 20 cüneyhe gidilecek kadardır.

Dört Halife ve Emevîler zamanında ehl-i sünnet ağırlıklı bir mezhebe sahip olan Fustat'ın bir mahallesinin adı "Kâhire" olarak biliniyordu. Ancak Fatımi komutan el-Cevher es-Sakalî'nin şehri alması ve Kâhire mahallesine ordu çadırlarını kurmasıyla bu defa "Çadırlar Şehri" kahroluyor, ezici bir mahallî üstünlüğe teslim oluyor, başkent "Fustat" yerini "el-Kâhire"ye bırakıyordu (969). Böylece Fatımî İsmailî Devleti'nin ilk başkenti olan Mehdiye'nin yerini Kâhire almıştır. Fatımi halifesi el-Muizz Lidinillah'ın emriyle komutanı el-Cevher tarafından el-Ezher Camisi, Fatımi Kâhire'sindeki ilk cami ve ilk dinî bilimler okulu olarak açılmıştı. Ezher yapımından bugüne kadar İslâm ilim tarihinde hep önemli bir yer tutmuştur. İbadete 972'de açılan cami, 989 yılında okul

statüsü kazanmış ve Fatımilerin mensup olduğu İsmaili Şii ilahiyatına göre eğitim vermiştir. Caminin yanına, öğrencilerin kalacağı bir de bina yapılmıştı. Ezher'in tarihi adeta Kâhire'nin İslâm tarihinin büyük bir bölümünün serüvenini görmüştür. El-Ezher Camisi, sonraki asırlarda pek çok genişletme ve restorasyon çalışması geçirmiştir. Bugün bu aşamaların neredeyse tamamını yapı üzerinde görmek mümkündür. Orjinal cami şimdikinden çok daha küçüktür. Yapıldığında avlunun üç tarafında, Korint sütun başlıklı İslâm öncesi kolonlarla ayakta duran revaklar yer almaktaydı, 1130'larda dört yönde kubbe eklenmiştir. İbadet alanı ile kible duvarının iki köşesinde yer alan orjinal kubbeler ise bugün yoktur.

Ezher'e ilk yapılan küçük tuğla minarenin yerine, Memluk döneminde (1266) yeni ve daha büyük bir minare inşa edilmiştir. Bu minarenin yerine 1397, 1424 ve 15. yüzyılın sonlarına doğru yeni minareler yapılmış, ancak hepsi yıkılmıştır. Memluk sultanı el-Gûrî 1510'da yine girişin yanına çift soğan kubbeli büyük bir minare yaptırmıştır. Restorasyonlar dışında, camiye yeni binalar da eklenmiştir. Bunlar arasında üç Memluk medresesi bulunur. Bunlar girişin sağ yanında yer alan Emir Taybars Medresesi, sol yanındaki Emir Akbuğa Medresesi, ibadet mekânının kuzeyinde yer alan Emir Cevher el-Kankabay Medresesi'dir.

Yavuz Sultan Selim (I. Selim)'in Kâhire'ye gelişiyle başlayan Osmanlı döneminde, cami yine pek çok restorasyon geçirmiş ve genişletilmiştir. Bunlardan en önemlisi bugün görülen cepheyi yaptıran Abdurrahman Kethüda'nın 1753'te yaptırdığıdır. İki günümüze kalan üç minare ile güney cephesindeki giriş kapısı bu dönemde eklenmiştir. El-Ezher özellikle bir eğitim merkezi olarak ünlenmiştir ve geçmişte burada dört mezhebin dini eğitimi de verilmiştir. Bugün, bir üniversite olan El-Ezher Üniversitesi, caminin çevresindeki binalardan başlayan kampüs alanında "*Camiatu'l-Ezher*" takının iç bölümündeki Üniversite'de eğitim vermektedir.

Kâhire'de Abbasiler çağından bu yana Türkler bulunmuştur. Bundan dolayı birçok tarihî eser, mahalle ve sokak isimlerinde Türkçe isimlere rastlanır. Ezher Camii'nin hemen yanındaki sokaklar boyunca devam eden mahalleye "*Derbu'l-Etrâk*" yani "Türklerin Kapısı (sokağı)" denilmektedir ki bu mahallede günümüzde pek çok tarihî eser bulunmaktadır. Ayrıca kitapçılar çarşısı da bu sokaktadır. Günümüzde önemli yayınevlerinin birçoğu bu sokaktadır.

Selahattin Eyyubi'nin Kâhire'ye geldiği sıralarda şehir tamamen yeni bir başkent olarak doğmuş ve inşaatı tamamlanmış bulunuyordu. Selahattin 1174'ten itibaren Ezher'i ve Kâhire'nin camilerindeki hutbeyi Abbasi halifesi adına değiştirtince, şehirdeki İsmaili Şii mezhebine de son noktayı koyuyordu.

Kâhire'nin Fatımiler dönemini (969-1174) en güzel anlatan kaynaklar arasında şüphesiz Nasır-ı Hüsrev'in Sefernamesi önemli bir yer tutar. Kendisi de meşrebçe ve mezhepçe Kâhire'deki dâi okulundan ders alarak "dâi" ve "hucet" sıfatına kadar yükselen Nasır-ı Hüsrev'in tasviri dikkat çekici ayrıntılar taşır. Yukarı Mısır'ın Saîdîlerinden (Saîdu'l-a'lâ bölgesi ki "Yukarı Mısır" demektir), Kâhire'nin ithalat ve ihracatına, saray ve şehrin kapılarının sayısından yer altı tünellerine kadar her hâl ve iş bu tasvirde vardır. Kısacası güney Mısır'ın ve Nil havzasının güney kıyılarının insanı olan "Saîdî" tabiri Kâhire'de iyi insan anlamında kullanılmaz. Bu birazda kültür farkları ile alakalıdır. Bir diğer sebep ise Sudan ve Mısır arasında bir Nil ve sınır rekabetinin bölgeyle alakalı olmasıdır. Ayrıca ticarî, siyasî ve askerî rekabet buna eşlik eder. Aradaki kültür ve her anlamdaki renk farkı da bunda etkili olmuştur. Saîdî damarından gelmek bir insanın inadının simgesi olmuştur. İnatçı insana Mısırlılar "saîdî misin?" derler.

Tekrar şehrin tarih rengine dönecek olursak, Selahattin Eyyubi'nin Kâhire'nin yerini coğrafi ve matematik anlamda biraz daha değiştirdiği şehri dolaşırken bariz bir şekilde fark edilir. Onun ve takipçileri olan Eyyubi sultanlarının eserleri "Selahattin Kalesi" adıyla bilinen Eyyubi Kalesi'nin içinde ve etrafındadır ki günümüzde Kâhire Kalesi olarak bilinen ve iç bölümünün büyük bir kısmı müze olarak kullanılan tarihi yapıdır. Mukattam Dağı'nın Kâhire'ye bakan kulesi gibi duran bu kale Haçlılara ve başka istilalara karşı bir dayanak üssü olarak inşa edilmişti. Ancak kalenin yapımına 12. yüzyıl'da Eyyubi hanedanının kurucusu Selahaddin Eyyubi tarafından başlanılmış olmakla birlikte Osmanlı Devleti döneminde tamamlanmış ve günümüzdeki sınırlarına ulaşmıştır. Kalenin girişi güneyde, Salah Salem Caddesi tarafında, "ölüler şehri"nin güney girişine yakındır. Kalenin bulunduğu tepe kireçtaşından olup 75 m. yüksekliğindedir. Tepe, hemen yakınında bulunan ve 200 metre yüksekliğindeki Mukattam Tepeleri'nin bir uzantısı durumundadır. Öyle ki kaleden bakan bir gezginin gözleri İmam Şafii Cami'inden başlayarak,

Amr İbnü'l-Âs Camii, El-Muallaka Kilisesi ve yanındaki Sinagog, Giza Piramitleri (Ahram), Ezher, Cami-i Hüseyin, hemen kale yakınında Sultan Hasan ve Rifâî camileri, Seyyide Aişe, Seyyide Zeynep camileri gibi önemli tarih eserlerini izleyerek Burc el-Kâhire'nin eteklerinden Akdeniz'e doğru süzülen Nil nehrine odaklanır. Nil'in kuzeye aktığını unutmadan seyretmeniz Kâhire'yi değerlendirirken bir Türkiyelinin unutmaması gereken bir noktadır.

Kalenin Selahattin öncesindeki yapıları arasında Roma dönemine ait yapıların izlerini sürmek güçtür. Ancak Abbasi dönemine ait bir kasr bulunmaktadır. Kasr'ın adı Kubbetü'l-Heva olarak geçmekle birlikte Harun Er-Reşit dönemine ait olduğu tahmin edilmektedir. Kalede Memluklu eserleri hemen girişin sağındaki Kalavunoğlu Sultan Nâsır Camii ile başlar ve ileri doğru Mehmet Ali Paşa Camii ve Sarayı (Kasr el-Cevhere), Polis Müzesi ve Askeri Müze (Kasr el-Haram) gezilmeye değer müzelerdir. Buraların ayrıca arşiv bölümleri bulunmaktadır. Kâhire'deki Osmanlı belgelerinin bulunduğu Mısır Milli arşivleri olarak nitelenebilecek olan Merkezü'l-Vesakiyye binası restorasyon nedeniyle son on yıldır kapalı durumdadır. Mısır Milli Kütüphanesi ise Nil kıyısına yakın Oktober Köprüsü'nden binildiğinde yaklaşık 10 km. kuzeydedir. Burası yeni bir bina olup, kısmen faaldir.

Kâhire'nin Eyyubi ve Memluklu dönemi eserleri birbiri içine girmiş gibidir. Camiler, saraylar, surlar ve her türlü sosyal imaret İslami dönem eski Kâhire'sinin surları içinde kalır. İslami dönem eski Kâhire'nin ticareti halen cazibe merkezidir. Han Halili çarşısı farklı bir Kâhire gibidir. Hz. Hüseyin'in başının medfun bulunduğu Hz. Hüseyin Camii çarşının sonunda insanı hüznünlü bir duyguya sevk eder şekilde durmaktadır. Han Halili, İstanbul'daki Kapalı Çarşı'yı andırıyor. Doğunun tüm renklerini burada görmek mümkündür. Buhur, baharat, nargile ve tütsü kokusu etrafı sarmıştır. Bu kokular hana egzotik bir atmosfer katıyor. Burada hediyelik eşyalar ağırlıkta. Papirüslerin en kalitelisi papirüs sanat merkezlerinde üretilenleridir. Kur'an sayfalarından ayetlerin nakşedildiği yaldızlı olanları ile piramit ve hayvan başlıklı firavun tasvirleri işlenmiş papirüsler hemen dikkat çekiyor. Öte yandan Papirüs'e Mısır'da "papi-rüs" denmiyor. "Berdî" demeniz gerekiyor. Latince bir kelime olan "papi-rüs" adeta buraya hiç uğramamıştır. Papirüs bitkisinin nesli tükenmek üzere olduğu için her yıl değerlendirilen bir hatıra olarak düşünülebilir. Bit-

kinin neslinin tükenmesinin sebebi ise bataklık alanların kurumakta olması ve bitkinin çok kullanılması.

Han Halilî'nin tarihi bir çarşı olduğu hemen sağlı sollu dar sokaklardan oluşması ve hanlar, kervansaraylar ve tarihi camilerle Kale sınırları içinde kalması. Bab-ı Züveylî ile Babu'l-Fütuh arasında geniş bir arka çarşı sokakları da var ve bu art bölgedeki çarşılar nispeten daha ucuzdur. 24 Ocak 1517 tarihinde yapılan Ridaniye Savaşıyla bu eski Kâhire Yavuz tarafından alındıktan sonra Mısır Memlûklü Devleti, Osmanlı Devleti tarafından ortadan kaldırılarak tarih sahnesinden silinmiştir. Bu savaşta Dulkadir Beyliğine atanmış olan Ali Bey, babası Şehsuvar'ın idam edildiği Züveyla kapısında Tomanbay'ı asarak intikamını almıştır. Mısır halkının resmî tarih eğitiminden dolayı Tomanbay'a hayranlığı ve Yavuz'a kini hissedilir. Züveyla kapısının üzerindeki halkayı göstererek esnafa Tomanbay'ın asıldığı demir konusunda bir bilgi paylaştık. Esnafın bir bölümü bu demirin ne anlama geldiğini bile bilmiyor. Yani tarihe alakasız olan bir kimsenin Tomanbay'ın idam edildiği demirin altında dükkânı olsa bile ondan haberi olmuyor. Esnafın Türklere aşinalığı pek dikkat çeker. "*Yavaş Yavaş Hasan Saş ve Ya Rabbi Şükür Hakan Şükür*" diyerek sizlerin dikkatini çekmeye çalışan esnaf, aslında ilk bakışta Türkiye'yi olduğunuzu sezmektedir. Osmanlı Devleti'nden kalma Çelebilerin ve dervişlerin barınakları ve evleri de bu eski Kâhire içindedir. Osmanlı döneminden kalma tarikat, tekke ve zaviyeler Mısır'da devam eden bir hayattır. Kaygusuz Dergâhı'nın Mukattam Dağı'ndan Kâhire'yi seyrettiği bilinir. Burası askerî bir bölge içinde kalmakla birlikte fırsatını bulursanız bahşiş ile bu kritik noktaya girmeniz de mümkün olabilir.

Osmanlı kahveleri ve hanları restore edilerek turistik amaçlara hizmet edecek şekilde dönüştürülmüştür. Fişhawi Kahvesi Han Halilî'nin Hz. Hüseyin'e kavuştuğu yerde dar bir ara sokaktadır ve içi Avrupalı turist ile kaynar. Burası bir Osmanlı Kahvesi iken içinde Mehmet Akif'ten Necip Mahfuz'a kadar pek çok insan kahve yudumlamıştır. Kerkedi ve sahlep içmeyi tercih edenler yanısıra nargile tombekilerini isteyenlerin sesi halen canlı ve gürdür. İstiklal Marşı yazarı Mehmet Akif Ersoy, Mısır'da yaşadığı dönemde sık sık buraya gelip, çayını içer şiirlerini yazarmış. Sakarya Savaşı'ndan sonra kış aylarını Kâhire'de geçirmeye başlayan Mehmet Akif'in Kâhire Üniversitesi'nde bir ders salonu bulunmaktadır. Burada dersler vermiş olan Mehmet Akif'in evi ise Kâhire'nin va-

roşlarından Hulvan semtindedir. Fişhawi Kahvesi kadar ünlü olan başka bir kahve daha vardır. Arap dünyasının tek Nobel ödüllü edebiyatçısı olan Necip Mahfuz'un kahvesi dikkati çeker. Ancak Necip Mahfuz yazı yazmak için hep Osmanlı Kahvesi'ndeki özel odasını tercih etmiştir.

Osmanlı izleri Kâhire'de hatırlanmak istenmeyen ve izleri silinmek istenen bir tarih kesiti gibi de görülür. Buna rağmen Osmanlı eserlerinin eski Kâhire'nin her sokağında göze çarpması mümkündür. 1960'larda Nâsır ile ve aslında daha önce İngiliz istilasından bu yana bir Osmanlı karşıtı propagandanın olduğu söylenir. Ancak bu Mehmet Ali Paşa ile başlayan ayrılış ve İngiliz işgali ile farklılaşan, uzaklaşan bir politik değişimin sonucudur.

Kâhire'nin İnsanları ve Alışkanlıkları

Kâhire halkı müzik ve raksı pek severler. Ayrıca bir o kadar latifeden hoşlanan bu insanların tiyatro, film ve sanat zevkleri de Kâhire'nin kültürel yönünü gösterir.

Kâhire'de İslâm dünyasının en güzel Kur'an okuyucuların sesleri her yerde duyulmaktadır. Dolmuşta, otobüste ve feribotta Kur'an dinlenmektedir. Münşâvî'nin tilaveti'nin her Cuma farklı bir tarihi camide olması halk tarafından takip edilir. Muhaddisler hadis rivayetine devam etmektedirler. Bunlar arasında çok eski bir geleneği devam ettirerek, hala "*hadis icazet belgesi*" verenleri vardır.

Bir Sahabi olan ve Kâhire'de valilik yapan Amr b. El-Âs'a atfedilen meşhur bir söz şu şekildedir:

-“Kâhire'nin halkını defle toplarsınız kırbaçla dağıtırsınız.”

Kayıklarla ve feribotla karşıya geçenler bu fırsattan istifade mezdeke ve müziğin ritmine uyum sağlarlar. Çok sıcak kanlı olan Kâhire insanının Saîdî tarafından gelenleri her nedense sertlikleri ve inat olmaları ile meşhur olmuşlardır. Kıptîlerin ayrı kilise ve dernekleri vardır. Kâhire'de kıptî "*Hristiyan*" anlamına gelir. Bir kimse "*kıptiyim*" diyorsa, Hristiyanım demek istiyordur.

Derslerden sokakta karşılaştığınız insanlara kadar herkes umumiyetle ammi Araççası konuşur. Temizlik bakımından Köprü altları ve yol kenarları bakımsız bir görüntü taşır. Ancak bu çoğu zaman Kâhirelinin de

hoşuna gitmeyen bir manzaradır. Kurban ve Ramazan bayramları çok farklı bir karakter taşır. Halk topyekûn Nil kenarına dökülür ve orada bayramı kutlar. Tahrir Meydanı her bakımdan modern Kâhire'nin meydanıdır ve tam daire merkezidir. Nil nehri boyunca faytonla gezilmeye müsait yerler de vardır. Kanatır'da faytonla gezmek İstanbul'da adalarda gezmeye benzemektedir.

Kâhire'de Güney Afrika ülkelerinden Bangladeş ve Hindistanlılara, Azerbaycanlı öğrencilerden Bosna-Hersekliye, İngiliz ve Fransızlardan Ruslara kadar çok geniş yelpazede bir nüfus kozmopolitliği vardır. Adepta tarih şu ana bir insan renkleri cümbüşü bırakmıştır.

Kâhire tarihi şehri 1979 yılından beri UNESCO Dünya Tarih Mirası listesinde bulunmaktadır. Eski şehir ve yeni şehir arasında insanların zenginlikleri ve sosyal statüleri değişmektedir. Nil nehri kıyıları, adalar en gözde ve pahalı mekânlardır. Kâhire'nin mezarlıklar bölgesinde yaşayanlar arasında dilenci olanlarına çok rastlanırken, zengin mahallerde bu duruma pek rastlanmaz. Diğer taraftan Memluk sultanlarının bulunduğu mezarlıklar şehri bölümü halen restore edilmesi gereken, Türkiye'nin girişimleri ile canlanabilecek tarih eserlerinin mekân durumundadır. Pek çok Osmanlı devlet adamı ve âliminin medresesi, evi, cami ve kabri buralarda göze çarpar. Bu bakımdan Kâhire Türk Elçiliği'nin kültür ve tarih çalışmalarına çok ihtiyaç bulunmaktadır. Kâhire'deki Türk şehitliği, Şeyhülislam Mustafa Sabri Efendi'nin kabri ile Mehmet Akif'in evi açık müze haline getirilmiştir.

Kâhire'de "Nil'in suyundan içen bir daha içmeye gelir" denmektedir. Bu düşüncelerle Kâhire'nin cazibeli ve gizemli bir ziyaret beldesi olduğu söylenebilir. Hz. Peygamber'in torunlarının mekânı, Hz. İbrahim'in eşinin vatanı olan bir beldede renkler ve sırlar bir başka esrarengizlik taşımaktadır.

Neticede Kâhire eskiçağdan günümüze birçok planlarla sınırları ve sokakları yeniden çizilmiş, çok girift ve karmaşık bir sokaklar dizisine sahip, dairevi şehir olma özelliği bulunmayan, dünyanın en kozmopolit metropollerinden biridir. Sadece Irak savaşı sonrasında buraya milyonlarca insanın geçici bir süre için bile olsa sığınmacı olarak gelmesi Kâhire'nin problemlerini ve hayat şartlarını derinden etkilemeye devam etmektedir. Fakat ilk bakışta Kâhire onca kahredecı meselelerinin içinde,

bütün kahırları içine çeken, her türlü sıkıntıyı absorbe ederek yok eden bir genişliğe, çok geniş bir lütfâ sahip görünmektedir.

Doç. Dr. Güray Kırpık: 1978'de Osmaniye Kadırlı'de doğdu. Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi'ni bitirdi. Aynı üniversitede Ortaçağ Tarihi alanında Yüksek Lisans yaptı ve Doktorasını "Haçlılar" konusu üzerine tamamladı. Kahire Üniversitesi'nde iki sömestr bulundu. Genel olarak Ortaçağ Tarihi, Haçlı Seferleri Tarihi ve Eğitim Tarihi konuları üzerine kitaplar, makaleler ve bildirimler yayımladı. Osmanlı Paleografyası, İngilizce, Arapça ve Farsça bilmekte olan yazar, hâlen Gazi Üniversitesi'nde doçent olarak öğretim üyeliği yapmaktadır.

İletişim:

E-Posta: guray@gazi.edu.tr